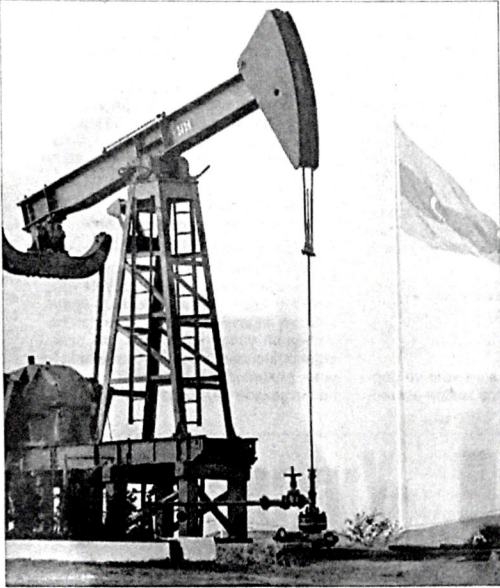

20 sentyabr Azərbaycan neft sənayesi işçilərinin peşə bayramı - Neftçilər Günüdür. Bu tarix əvəzolunmazdır, çünki 31 il öncə bu gün ölkəmizin taleyini kəkəndən dəyişdirən və onu dünya enerji bazarına çıxaran "Əsrin müqaviləsi" kimi tanınan əfsanəvi sənəd imzalanıb.

Neft sənayesi tarixi və bu tarixə qatılanları

Azərbaycanın neft sənayesi dərin tarixi köklərə malikdir. Neft yataqlarının ilk sənaye işlənməsi hələ XIX əsrdə başlayıb və Bakı tezliklə "qara qızıl şəhəri" kimi tanınmışdır. Bunun nəticəsidir ki, 1901-ci ildə Azərbaycanda 11 milyon ton neft hasil edilib və bu, dünya neft hasilatının 50 faizdən çoxunu təşkil edirdi. İkinci dünya müharibəsi illərində Bakı neftçiləri ölkənin şərqində yaradılmağa başlanan və "ikinci Bakı" adını almış neft rayonlarının inkişafına da töhfə veriblər. O zaman Dövlət Müdafiə Komitəsi Bakı neftçilərinə müraciət edərək xam neft yataqlarının işlənilməsi, neft hasilatının hər vasitə ilə sürətləndirilməsi üçün onları perspektivli neft rayonlarına köçməyə çağırırdı. 1942-ci ilin ilk-üç ayı ərzində Bakının doqquz qazma kontorlu, neft-keşfiyyat, neft-tikinti trestləri, boru bazaları və bəzi başqa neft müəssisələri bütün şəxsi heyəti, əvadanlığı ilə şərqə köçürüldü. Bakının on mindən çox neft işləməli komandiri, yüksəkixtisaslı mühəndis-texniki işçilər, mahir neft ustaları mütsəşkil surətdə şərq rayonlarına göndərildi. Azərbaycanın mühəndis-texniki işçilərinin və alimlərinin sayı nəticəsində Bakının neft emalı müəssisələri cəbhə üçün yüksək otkanlı benzin istehsalını uğurla həyata keçirirdilər. Yusif Məmmədovun başçılığı altında bir qrup alim neft-kimya elmində böyük hədəflərə nail olmaq üçün aviasiya yanacağı əldə etdi. Cəbhənin vaxtında və yuxşəkkefiyyətli yanacağı təmin etmək kimi ciddi vəzifəni Azərbaycan neftçiləri böyük şərafətlə yerinə yetirirdilər. Müharibə ordunun döyüş texnikası- nın 75-80 faizi Azərbaycan neftçilərinin qəhrəman əməyi nəticəsində hərəkətə gətirildi. Həmin dövrdə SSRİ-də hasil edilən neftin 70-75 faizini, aviasiya benzinini istehsalının 85-90 faizini Bakı verirdi. Bakı hərbi dəniz qüvvələrini də yüksəkkefiyyətli mazutla təmin edirdi. Paytaxt Bakı əsl mənada sovet ordusunun mühüm cəbhəxanalarından birinə çevrilmişdi. 1941-1945-ci illər

ilk beynəlxalq neft sazişi

də SSRİ-nin neft sənayesi 110 milyon ton neft hasil edib ki, onun 75 milyon tonu Azərbaycanın payına düşürdü.

7 noyabr 1949-cu ildə Neft Daşlarında 942 metr dərinliyində 1№-li quyru (Qala lay dəstəsində) gündə 100 ton hasilatla istismara daxil oldu və dənizdə neftçixarmanın əsası qoyuldu. 1950-ci ildə "Neft Daşları" yatağının istismara verilməsi - Azərbaycanda dəniz neft sənayesinin inkişafı ilə başlayaraq, 1969-cu ilə kimi davam edir. Bu mərhələdə dəniz geoloji-keşfiyyat işləri genişlənir, bir sıra neft və qaz yataqları aşkar edilərək istismara verildi (Qum-dəniz, Səngəçal-Divanni-dəniz-Xəzə-Zirə a.-sı, Bahar, Bulla-dəniz, Darvin küpəsi, Palçıq pipiləsi və s.), dəniz qazma işlərinin (o cümlədən axtarış - keşfiyyat qazmasının), hidrotexniki

neft qurğularının tikilməsinin texnika və texnologiyası, dənizdə neftçixarmanın infrastrukturunu inkişaf etdirildi. 1969-cu ildən başlayaraq Azərbaycan xalq təsərrüfatının bütün sahələri kimi neft və qaz sənayesinin də yüksək dinamik inkişaf mərhələsinə qədəm qoyması ilə sənayelərin və bu da Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyinin birinci dövrünə təsadüf edir.

1970-ci ildə "Xəzərdənizneft" İstehsalat Birliyi (İB) yaradıldı və SSRİ Neft Sənayesi Nazirliyi Xəzərdə Azərbaycan neftçilərinin dəniz şəraitində iş aparmaq təcrübəsini nəzərə alaraq Xəzərin bütün sektorlarında (həmin ildən Xəzər sektorlarına bölündü) geoloji-keşfiyyat, qazma, işləmə, istismar və digər işlərin aparılmasını Azərbaycan neftçiləri nə həvalə etdi.

İkinci neft sənayesi müstəqilliyin ilk illərində

Sovet İttifaqının dağılması və bazar iqtisadiyyatına keçid ölkə qarşısında çətin vəzifələr qoydu. Müstəqilliyin ilk illərində (1992-1993-cü illər) respublikada neft hasilatı 12,5 mln tondan 9,6 mln tona, qaz hasilatı isə 9,9 mlrd kubmetrdən 6,5 mlrd kubmetrə enmişdi, yəni neft hasilatı 3 mln tonadək, qaz hasilatı isə 3,4 mlrd kubmetrə aşağı düşmüşdü. Müstəqillik əldə etmiş keçmiş müttəfiq respublikalardan fərqli olaraq, 1991-1993-cü illərdə Azərbaycan iqtisadi böhranla bərabər, siyasi böhranla da üzləşmişdi. Lakin Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda "Azəri", "Çıraq" yataqlarının və "Günəşli" yatağının dərinlikdə yerləşməsinin birgə işlənməsi və neft hasilatının pay bölgüsü haqqında 1994-cü il 20 sentyabr tarixli Saziş müstəqil Azərbaycanın gələcək inkişafının başlıca mənbəyinə çevrildi, onun dinamik tempə sonrakı davamlı yüksəlişini təmin etdi. Dövlət müstəqilliyimizin ilk illərindəki gərgin geosiyasi şəraitdə xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin siyasi qətiyyəti nəticəsində imzalanmış və yüksək dəyərləndirilərək "Əsrin müqaviləsi" adını qazananmış və Saziş respublikamızın iqtisadi suverenliyini əks etdirən ilk beynəlxalq neft anlaşması oldu. Müqavilə bütövlükdə region enerji xəritəsini köklü şəkildə dəyişərək Xəzər dənizi hövzəsində əməkdaşlığa əlverişli zəmin yaratdı. Bünövrəsi Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş bu enerji strategiyasının ölkəmizin qısa vaxtda dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyası və beynəlxalq mövqelərinin güclənməsində müstəsna əhəmiyyəti vardır.

2006-cı il iyulun 13-də Türkiyənin Ceyhan terminalında fəal iştirak edərək Azərbaycanın dünya neft hasilatı payı nisbətən kiçik olsa da, strateji mövqeyi və zəngin karbohidrogen ehtiyatları onu dünya enerji bazarında mühüm oyunçuna çevirir. Azərbaycan neft və qaz hasilatı ilə bir çox ölkələrin enerji tələbatında vacib rol oynayır. Bütün bunlar isə neftçilərin zəhməti, qətiyyəti və uzaqgörənliyi nəticə

sində "Əsrin müqaviləsi" imzalandı və bundan sonra bütün məsələlər öz həllini tapdı. Yeni kameralar tikildi, yeni neft infrastrukturunu yaradıldı. O illər Azərbaycana çox böyük tələtüm məhəddə olundu, Azərbaycana ciddi təzyiqlər edildi. Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kamərinin yarınmasını istəməyən qüvvələr müxtəlif təzyiqlər göstərdi. Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, Azərbaycan rəhbərliyinin, xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin qətiyyəti, cəsarəti, Azərbaycan xalqının dəstəyi bizə imkan verdi ki, ölkəmiz öz zəngin neft, qaz yataqlarını işə sala bilsin və bu gün bizim təbii ehtiyatlarımız dünya bazarlarına çıxarıldı.

Dünya neft xəritəsində Azərbaycan

14 sentyabr 2017-ci ildə Bakıda, Heydər Əliyev Mərkəzində Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda "Azəri", "Çıraq" və "Günəşli" yataqlarının dərinlikdə yerləşməsinin birgə işlənməsi və neft hasilatının pay bölgüsü haqqında düzəliş edilib, yenidən tərtib olunmuş Saziş imzalanması mərasimi keçirildi. Yeni Sazişlə "Azəri-Çıraq-Günəşli" neft yatağının işlənilməsi 2050-ci ilə qədər uzadıldı. Yeni Saziş Azərbaycanı mərhələli şəkildə xarici investitorlar tərəfindən 3,6 milyard dollar həcmində bonus əldə etməsinə, SOCAR-ın payının 11,6 faizdən 25 faizə yüksəldilməsinə əhəmiyyətli edir. Azərbaycanı gələcək mənfəət neftinin səviyyəsini 75 faiz həcmdə olması nəzərdə tutulur. Bu sazişlə Azərbaycanda neft sənayesinin inkişafında yeni bir mərhələnin əsası qoyuldu.

Bu gün Azərbaycan dünya neft xəritəsində əhəmiyyətli yer tutur. Ölkə Xəzər dənizi regionunda ən böyük neft ixracatçılarından biridir və beynəlxalq enerji layihələrinin həyata keçirilməsində fəal iştirak edir. Azərbaycanın dünya neft hasilatı payı nisbətən kiçik olsa da, strateji mövqeyi və zəngin karbohidrogen ehtiyatları onu dünya enerji bazarında mühüm oyunçuna çevirir. Azərbaycan neft və qaz hasilatı ilə bir çox ölkələrin enerji tələbatında vacib rol oynayır. Bütün bunlar isə neftçilərin zəhməti, qətiyyəti və uzaqgörənliyi nəticə

yataqların zənginliyi hesabına baş verib. Belə ki, "Azəri-Çıraq-Günəşli" və "Şahdəniz" yataqları istismara verildən 1 iyul 2025-ci il tarixinədək 660,1 milyon tona yaxın neft (kondensatla birlikdə), 487,1 milyard kubmetr qaz hasil edilib. "Azəri-Çıraq-Günəşli"dən 609,5 milyon ton neft, 236,5 milyard kubmetr qaz, "Şahdəniz"dən isə 50,6 milyon tona yaxın kondensat, 250,6 milyard kubmetr qaz çıxarıldı. Bundan 1 iyun 2025-ci il tarixinədək 658,1 milyon ton neft, 180,2 milyard kubmetr qaz ixraca nəql edilib.

Bu realiti də xüsusi qeyd etməliyə ki, neft strategiyasının həyata keçirilməsində davamlı töhfələri ilə diqqət çəkən, beynəlxalq enerji bazarlarına çıxmaq üçün investisiya layihələrinin qətiyyətlə davam etdirən Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin (SOCAR) adı nüfuzlu xarici şirkətlər sırasında çəkilir. Dövlətimiz Azərbaycan neftçilərinin əməyini daim yüksək dəyərləndirir, peşə bayramları ətrafında edilən dövlət təltifləri də bunun bariz nümunəsidir. Qeyd etdiyimiz kimi, Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən əsası qoyulan və Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə uğurla davam etdirilən enerji strategiyası nəticəsində Azərbaycan böyük yüksəliş yoluna qədəm qoyub və ötan 31 ildə ölkənin siması əhəmiyyətli dərəcədə dəyişib, iqtisadiyyatı şaxələndirilib, neftdən gələn gəlirlər insan kapitalına çevrilib. SOCAR artıq dünyanın neft-qaz bazarına inamla daxil olub. Şirkət bu gün böyük investisiya layihələri həyata keçirir. Qazanılmış nailiyyətlər də təsdiq edir ki, bu inkişaf davamlı olacaqdır, neftçilərimiz Azərbaycanı davamlı uğurları ilə əhəmiyyətli rol oynayan layihələrin uğurlu icrasına öz töhfələrini verəcəklər.

Qeyd edək ki, Ümummilli Lider Heydər Əliyev 16 avqust 2001-ci il tarixli fərmanı ilə 20 sentyabr ölkəmizdə Neftçilər Günü kimi qeyd olunur. Neftçilərin Güni təkcə neft sənayesində çalışanların bayramı deyil, həm də milli qürur bayramıdır.